

ZADNJE POGLAVJE

RUDOLF KRESAL

Iz molka preteklega in sedanjega življenja vsem,
ki ne najdejo svojega sveta.

Bridek spomin mi oklepa dušo. V tej noči, ki ji ni začetka ne konca, gre misel na rob življenja. Nikogar ni, da bi izpregovoril zadnje besede. Morda samo eno, dve z živim človekom. Morda bi ga samo pogledal. Pa sem sam. Vse spi. Morda je prav tako. Spominov nihče ne moti. Vse težji so. Vse bolj grenki. In njihova trpkost je kakor dan po davno zažitem strupu.

*

Mrak te noči me ubija. Predolgo sem živel v njem. Hodil iz noči v noč in iskal svoje duše. Ne drugim ne sebi nisem razgnal teme. Oči so bile vedno trudne. Svetle samo v nočeh, ko so pile iz studentev mojega in tujega trpljenja in zrle v črno prihajajočih dni. Le noč jim je dajala življenja.

Zdaj je zaman ves napor. Zaman vse muke. Ta svet ni več moja domovina.

*

Ne z materjo, ne z brati, ne s sestrami, ne z dekletom, ne s seboj in ne z možem, ki je bil moj oče, se nisem spoznal. Šli smo vsaksebi. Svet nam je izbiral poti. Mi pa smo šli vsak svojo. Vsak si je izbral tisto najbližjo, ki je bliže groba. Ljudje so nas spremljali s smehom in zasmehom. In ta ali oni je žalostno pomislil, gledal za nami, solza mu je zalesketala v očeh in s sklonjeno glavo je šel v svoj svet.

*

Polni vprašanj smo šteli prve stopinje. Polni mladosti smo uprli svoj pogled v cesto.

Vsakemu drugače je pokazala zemlja svoj obraz. Nihče ni videl v njej smeha. V njej ni bilo veselja. Zastrmeli smo se v njene brazde. Grebli za njenim srcem. Naše oči so se vsesale v njeno skrivnost. V temi in solncu smo teptali njeno obličje.

Oče je ubil mater. Oče je ubil svoje otroke. Otroci smo ubili in zagrebli svojo mater. Vsi smo hoteli živeti.

Ona pa je živela samo za nas.

*

Potem sem hotel iti po njenih stopinjah.

Stopil sem na prvo. Na drugo. Na tretjo. In ko je trpljenje postalo radost, ko je žrtev zrasla do nebes, sem zaslišal zadnji ukaz.

Živel sem. — Kako bridek spomin.
Zdravstvuj — zadnji moj prijatelj.

— — — — —

Dolga je za mano snežna gaz. Dolga in globoka. Sneg je pol metra visok. Pri vsakem koraku padem pol metra globoko. Po obrazu mi teče znoj. Sproti zmrzuje. Robec je zmrznjen, roke otrple in noge že komaj privzdigujem. Ure ni. In kilometrski kamni so zasneženi.

*

Na belo zemljo pada mrak. V tihi večer gre moja misel smrti nasproti. Pred mano že raste cilj.

V očeh mi gore visoka, ozka okna. Pljuča polni dušič dim. V dušo segajo dolge, vitke sence in koljejo misel. Pod kamini pa je noč kamor sega oko.

*

Prva hiša je za mano. In druga, tretja in četrta. In prav tam zadaj, na robu tega sveta je ON.

Sneg je tu steptan. Zdaj se vrste na obeh straneh ceste nizke, temne hiše. Strmijo vame, kot bi hotele udušiti vsako življenje. Ne. Ne. Prenizke so, premajhne. Le ko bi se mi one žareče, štirioglate pošasti tako ne smejale. Moja hoja je podobna begu. Še tri sto korakov. Še ...

Prepozno!

Mrtvaški zvon.

Najprej en sam udarec, kakor bi z ledom zarezal v živo meso. In že zvoni kakor vsem. Cerkovnik zvoni in človek ve, da zvoni cerkovnik. Da zvoni za človekom, ki nikoli ni ničesar imel.

*

Mrliču je odzvonilo. In odmeva ni. Jaz pa stojim. Stojim in se ne ganem. Za blede razsvetljenim oknom leži on. Moje srce pa je mrzlo in mirno. Nekdo se je ubil. Moj prijatelj. Moj vedno molčeči prijatelj. Zvonilo mu je. Utegnil se je še izpovedati. Vsem je ustrezno. Bogu in ljudem. Da, tem poslednjim. Drugi pred njim so morda drugače odhajali. Vsak se je poslovil po svoje. Najbolje se je tisti, ki je bil popolnoma sam. On pa je bil na robu enega sveta. Bil je na meji ljudi. Med njimi ga ni bilo. Nihče ga ni opazil. Izbral si je bil zadnjo hišo tega kraja. Skozi eno okno je strmel na polje in na obronke gora. Skozi drugo je gledal na rumeno cerkev, na sivo tovarno in na visoke dimnike. Še pred dnevi je mislil, kako lep je pogled na cerkev poleg tovarne. Dejal je to brez kletve, z mirnim, skoro sanjavi glasom.

Ali v njegovih očeh je gorel neprikrit, nikoli zatajen ogenj bolesti. Pa ga je zadnjo uro premagala cerkev poleg tovarne. — Ali tovarna poleg cerkve? ... Ali oboje?

Cerkev poleg tovarne? Ali tovarna poleg cerkve? Ali vse? ... Kaj je nosil na dnu svojega srca, ne bo nikoli nihče zvedel. Kar je storil zadnjo uro krvaveč, je za uganko njegovega življenja premalo. Morda je le ljudem hotel zapustiti v svoji dobroti lep spomin. Dober človek je bil. Predober.

*

Soba je v črnem suknu. Ob postelji gore na visokih posrebranih svečnikih tenke sveče. Pred posteljo, na klečalniku, kleči človek v frančiškanski kuti. S tihim, žametnim glasom moli. Zdi se, da moli samo duhovnik. Njegovo mlado, blede lice je nagnjeno k mrliču. In ljudi morda ne čuje, ki mrtvo ponavljajo:

«Oče naš, ki si v nebesih —
daj nam danes naš vsakdanji kruh...!»

Ljudje molijo za duhovnikom in njihov glas je vse šibkejši. Od molitve do molitve so bolj nemirni. Z vseh obrazov se zrcali nestrpnost. Kimajo z glavami. In v kotu dremlje stara ženica. Morda jih zebe? Duhovnik pa moli in ne odmakne svojih oči od mrliča. Oba gledava v isto smer. Pred očmi se mi megli. Svetli, rumeni kolobarji se širijo od zenic do mrličevega obraza. Ko da je iz kamena. In ljudje venomer ropočejo. Duhovnik me od časa do časa ošine z očmi. Zdi se mi, da njegove oči niso dobre. Da ne morejo razumeti živega človeka. Tako opominjajoče so in nemirne. Ali ne molim? Saj molim. Ves čas šepečem. Ko bi tudi on tiho molil! Tako žameten, tako mehek je njegov glas. Mrtvec pa je kot iz kamena. In ljudi dolgočasi. Loteva se me čudno, topo neugodje. Duhovnik gleda čas v mrličev obraz, čas zastrmi v moje oči. A jaz šepečem, neprestano šepečem:

«Daj nam danes naš vsakdanji kruh.»
«Daj nam danes naš vsakdanji kruh.»
Ne znam Očenaša! Saj molim! O, molim!

*

S ceste se čuje umirajoče zvončkljanje. Duhovnik odhaja.

V sobi vlada gluha tišina. Ljudje so že tu. Nihče se ne gane. Vse je objela smrtna tesnoba. Zdi se, kot bi vsem nekaj manjkalo. V njihovih očeh raste z naraščajočim strahom strašno vprašanje: Kdo bo z njim? ... Z mrličem? ... S samomorilcem? ...

Kdo ga bo stražil?

Da. Odpustili so mu. Izpovedal se je. Le kdo naj ostane pri njem?

Sama dobrota jim sije iz oči. Drug drugega vprašujejo in jih drug za drugim pobešajo. Nihče ne izpregovori.

In tam leži on, ki je bil za življenja vsem garjav pes.

Zdaj, zdaj so se zgenili. Planili so kot iz sna — vsi hkrati. Njihovi pogledi so se zasadili v mojo dušo. In skozi zrak je siknila neslišna, grozeča zapoved desetih:

«Ti boš!»

In spet pobešajo drug za drugim oči.

Živega se niso bali. V življenju se ni nikoli nad nikomur maščeval. Zdaj pa, ko se je maščeval nad lastno dobroto, se boje njegovega maščevanja.

S postelje, s sive zmečkane blažine, obtožuje smrt.

«Oče naš, ki si v nebesih, daj nam danes naš vsakdanji kruh!»

*

Noč je polna plamenov sveč. V ozkih, ravnih, modrikastih trakovih hiti dim pod mračni strop. Tu in tam zmoti tišino glasen, cvrčeč presket. Ob okno se zaganja zimski veter in strešni žleb zveni v njem neprenehoma.

Vse me plaši.

Mrtvi prijatelj leži kot bi spal. Njegov strogi, voščenobledi obraz je zamišljen. Morda mu je v zadnji živi sekundi zastala na jeziku beseda? Skozi potemnele veke vidim dvoje govorečih oces. Kaj je hotel reči? Kaj je mislil? ... Ali še zdaj misli in — ne more govoriti? Vse svoje življenje je molčal.

*

Čuješ?

Kaj je bilo? Kdo govori?

Vse tiho je.

Nekdo je vprašujoče izpregovoril.

Čujem! Bedim!

Kako težko, svinčeno je vse. Mrtvečev obraz je miren. Brez življenja. Vse bolj postaja bled, bel, vedno bolj prozoren.

*

Od trenutka do trenutka se mi zde stene bolj črne. Črno sukno izgublja svojo barvo. Sedim v kotu in gledam. Silim se z mislijo, da vidim, da slišim, da ne sanjam. Da je vse okrog mene resnica. Rad bi zakril oči. Samo za majhen, majhen, kratek trenutek bi zamižal. Veke padajo vkup. Ne morem. Ne smem. Bedeti moram. Prijatelj spi. Zadnjo noč sva skupaj.

*

Vedo, da sem se izgubil v kotu, ki so mi ga dali. Majhen kot jaz. Preozek, prenizek. Nihče ga ni videl.

*

Dolgo nisem živel. Vendar za človeka dovolj. Samo konca se slabo spominjam. Ne vem, kako je prišlo. V gosti megli se mi je približal voz z majhno svetiljko. Ni razsvetljevala poti. Ni razganjala noči. Za njo se je valilo nekaj črnega. Voz je bil. Mislim, da je bil voz. Prihajala je vse bliže. Tiho, neslišno je prišla k meni in se izgubila. V očeh mi je ostal njen beli svit. Čakal sem, da bi se še enkrat pojavila, da bi zagorela iz teme. Ali tisti mah me je navdal čuden občutek, podoben strahu, grozi. Spomnil sem se sebe. Spomnil sem se onega, na kar poprej nisem bil nikoli mislil. Tedaj je luč še enkrat zagorela. Daleč v daljavi je vzplamtela in ugasnila. V meni pa je ostalo pekoče čuvstvo: da bom večno živel, da nikoli ne bom umrl.

*

Nastajal je dan. Zagledal sem se v kraju, ki sem ga nosil v svoji duši in ga z očmi nisem bil nikoli jasno razbral.

Zgodilo se je.

Zasmejal sem se na glas. Krohotal sem se in zdelo se mi je, da se krohota vse okrog mene, da se v krohotu izgubljata zemlja in nebo.

Utihnili sem. Bilo je, ko da bi bil smeh nekdo ubil. Za njim ni bilo odmeva. Polastil se me je obup. Lice se mi je zresnilo, ko da bi nikoli ne bilo videlo smejočega se obraza. Obdal me je gluhi molk. V tisti neizmerni tišini so me objele slutnje, težke in moreče, polne gorja. V dušo mi je segla mrzla roka. Vsepovsod je zagospodarila smrt. Pripognil sem se k zemlji in začel pobirati kamenje in ga metati krog sebe, da bi razgnal tisti brezupni, prežeči mir, da bi raztrgal, poteptal tisto tišino in se v trušču izgubil za vedno. In kamenje je padalo na kamenita tla in vsak glas je bil takoj ubit. Pod tistim sivim, mračnim nebom. Na tistem golem, pustem svetu. Kriknil sem. Krik je obtičal v grlu. Nihče ga ni mogel čuti. Še sam ga nisem čul. V duši me je zgrabilo. V prsih me je dušilo. In v meni je od sekunde do sekunde rasel strah pred zločinom. Strah pred vsem onim, zaradi česar sem ubijal lažnivi mir. Zaradi vsega, kar mi je do blaznosti bičalo duha.

*

O, kaj se je godilo v tistem, kakor stara sekira topem, kot brušen nož ostrem času? Kaj se je godilo?

Ponoči sem videl begati črne sence s strahopetnim korakom mimo svojega okna. Štel sem. In jih nisem preštel. Noč za nočjo sem čakal nanje in jih zasledoval do njihovih razkošnih palač. Zakaj nisem ubijal? Kadar je padla na njihove plašče luč mojega razsvetljenega okna, tedaj — tedaj sem videl, kar je skrivalo solnce.

Videl sem, kako so izpod njihovih belih plaščev udarjali neštevilni madeži polstrjene krvi. — Moje krvi!

Moje krvi!

*

Kot lovski psi so se spustili za menoj.

Bežal sem od ondod. Bežal, napolnjen s strahom za ceno svoje duše. Za ceno lastne krvi.

Bil sem strahopetec. In vedel sem to.

Padale so glave. Trgale so se vrvi. Srca so umirala pod svincem.

Jaz pa sem ostal sredi malikov, sredi bogov, sredi sodnikov sem dvigal svojo glavo, gledal žalostno in krvavo.

Vsi, ki so padli, so bili za življenje izgubljeni. Le njihova žrtev je vpila, klicala k ohromelim srcem.

Vse je bilo gluho.

Vseh je bilo strah.

*

Tedaj sem spoznal svojo samoto. Slišal sem le svoje srce, težko sopenje svojih prsi, stopinje svojih nog. Ozrl sem se krog sebe in se zagledal v neizmerni samoti, polni mračnih dni.

Pred menoj, vsepovsod, kakor da sem stal v središču sveta, se je razprostirala ravan brez začetka, brez konca. Siva, kakor je bilo sivo vedno nebo nad menoj, posuta s skalami, ki so bile kakor grobovi visoke in nizke, obdane s spomeniki, ko da bi enega samega klesalo stotisoč rok. In vse je ležalo pred mojimi očmi, ko da bi bil tisto trdo, belo bogastvo prešernih velemest meni nalašč razmetal potres.

*

Nikoli nisem mogel zbrati tistega bogastva. Moj oče in mati ga nista mogla zbrati. Moji bratje in sestre ga niso mogli zbrati. Moji otroci ga ne bodo. Kakor je tisto skalovje razmetano, so razmajane naše duše. Nihče od nas ne bo zbral tistega bogastva. Samo žeja nas po njem. In v tej žeji klešemo spomenike. V tej žeji kopljemo grobove.

*

Hodil sem po oni poljani truden. Žejen med belimi grobovi. Lačen med visokimi spomeniki. Hodil sem od tistih dni, ko mi je

postalo tesno v brezobzorju duše. In hodil sem starec tedaj, ko me je obsijalo in luči nisem videl.

*

Pot še ni končana. Nikoli ne bo končana. Nikoli ne bom umrl, se mi zdi. In hodim, se vzpenjam in padam in vstajam s krvavimi koleno, krvavimi rokami, s pobitimi in spačenimi obrazom.

*

Prišel sem v solncu po razbeljenih tleh z izžganim grlom do vode, ki je kot živo srebro čista. Brezmejna žeja me je vrgla na vroče, zveneče peščeno obrežje. Ležal sem nepremično na trebuhu in hotel piti. Za neskončno majhen trenutek sem pozabil vse. Hotelo se mi je samo piti. Piti! Z rokami sem se podrsal naprej. Telo je vztrepetalo v krčevitih sunkih. Pesek je zvenel. Kot kača do plena sem se priplazil do roba in nagnil svojo trudno glavo nad živo gladino. Ko da bi bil imel samo usta v svojem obrazu, sem se slepo dotaknil gladke, hladne površine in omočil svoje osušene ustne. Za trenutek sem se umiril, ko da bi hotel meriti vsak najmanjši utrip prihajajočega užitka. Tedaj pa... Odprle so se mi oči. Veke so se razmaknile kar same od sebe, da me je zapeklo. In srečal sem lastne oči. V besnem navalu krvi sem zastrmel vanje. V tistem, pokojno vdanem zrcalu pod seboj, sem zagledal svoj beli, koščeni, nikoli se smejoči, od groze, trpljenja, strasti in želja izmučeni obraz. Greh se je razrastel nalik črnim perotim pošastno padajočega orla. Planil sem kvišku. Pekel je žarel v očeh. In iz njih so silile solze v vse požirajočem ognju, kakor voda iz gorečega vlažnega lesa.

Ne pij! Ne pij! — Trpi!

*

Tako sem šel od življenja, ki ni bilo moje, s pobešeno glavo kot zločinec. Marsikatero dušo sem ubil. In v temnih nočeh sem videl svoje dolge, bele roke v krvi se iztezajoče v neprodinno temo.

Nisem bil dober.

V spanju sem poslušal svoj lastni stok in se gnetel v nepregledni množici razgaljenih, pôtnih teles. Kakor blazen sem se pre-
rival z vso tisto množico hitečih, ki so z menoj vred drveli k cilju, ki ga nihče ni poznal.

O, to niso bile sanje.

*

Bežal sem nazaj. Vse moje življenje je bilo beg. Hotel sem v sredino sveta. Daleč od vode. Od vsake utešitve. Med trde, neiz-

prosne skale. Med grobove, med spomenike. Tja, kjer ližejo plameni dobrega in zla duše in telesa. Slep sem taval in tešil svoj požar z nadami. In pred menoj so kakor v sanjah rasli svetovi in izginjali. In vsi so bili enaki.

Tedaj sem se stresel. Videl sem, da se od svoje in sveta sredine nisem premaknil niti za ped. Da stojim vedno na enem in istem mestu kakor pribit, in da prihaja in odhaja vse — samo od sebe.

*

Nisem se vdal.

V meni je živel ciganska duša.

Kaj je eno spoznanje?

Kaj so spoznanja v človekovem življenju? Neprestano se porajajoča. Neprestano se ponavljajoča. V večni borbi med seboj.

*

Šel sem naprej. — Sam svoj vodnik?

Sam svoj vodnik..., da bi ne izgubil tistega, kar sem iskal. Kajti samo en resnično velik občutek me je navdajal vsako sekundo, uro za uro: da iščem, da nekaj hočem!

«Kaj», «Zakaj» in «Čemu» so rasli, ubijali in porajali. In ko sem se vpraševal od vseh zapuščen, sem se spomnil, da so minila leta. Ozrl sem se in zastrmel v svoj svet.

Bil sem tam, kjer sem bil že pred meseci, kakor lani, kakor pred leti, ko sem storil prvi korak v to kraljestvo večno živih, rastočih grobov in večno k nebu vpijočih spomenikov. Ne eden prvih se ni odprl, ne eden zadnjih ni padel pod ozračjem pregnanih, zadušeni krikov. Ko da stoje za vse večne čase, kljubujejo z menoj: grobovi klicarji, spomeniki stražarji.

V središču sveta sem bil.

Povsod sem bil v sredini.

V zemljo bi se bil vdrl in pod nebo bi bil splaval — oboje hkrati.

Spal bi rad večno in večno bi rad bedel — oboje hkrati.

*

Nekega dne sem se srečal v mestu, kakor je srečal izvošček, ki je dolgo stal na preži, damo, in jo je odpeljal kamor se ji je zahotelo. Tako je bilo v meni prazno: Stal sem na preži in čakal in nisem vedel na «kaj». Pa sem sebe srečal v prekletem mestu. Še tam, na široki planjavi sò mi klecala kolena. Pa sem šel in nisem pomislil. In tisto noč, ko se je trušč vozov, avtomobilov, tramvajev, krika in smeha polegel, ko sem taval po vseh zapuščenih ulicah, mimo tihih in skrivnostnih šumov polnih hiš, me je

srečalo in nagovorilo dekle. Vztrepetal sem. Kri je zagorela v prazni cesti. In spet sem zagledal sebe drugačnega — kot sem si bil mislil, da sem.

Ali, ko sem začutil na svojih mrzlih ustnicah njen hladni dih razplamtelega življenja; ko so se me oklenile njene bele, suhe, izgledenele roke; ko sem začutil njeno vitko, koščeno telo, njene usahle prsi, sem kriknil, ko nisem mogel krikniti v velikem miru obupa. In slišal sem svoj krik. Ona pa ga ni slišala. Preslišala ga je. Njena bolečina je bila večja od moje. Segel sem ji v mlado roko in stekel, preganjan od njenih svetlih, presunjenih oči.

Mar sem bil to jaz?

O, ne. Ne. Nikoli nisem to jaz.

Bila je ona, samotna, izgubljena, gladna duša noči, ki je za trenutek rodila novega človeka.

Bila je ona, zavržena in od sveta obsojena.

In v obsodbi do tistega sveta sem ostal večno zapisan v njenem spominu.

Tedaj sem zagledal pod medlo cestno svetiljko bitje. Na rumenem tlaku se je zibalo sem in tja, se držalo za trebuh in se smejalo, smejalo, smejalo.

Spoznal sem se v mestu: Tisti mož je pravi. On zna živeti. Ziblje se kot otrok v gugalnici. Smeje se in si misli: «Kako lepo in dobro je vse. Gospodar sem!» — Ti pa . . . Beži! Pojdi! Nič nisi! In nič ne boš!

Šel sem.

Tudi on bo nič.

*

Odšel sem in se v tisto mesto nisem več povrnil. Bil je moj rodni kraj. Nisem obiskal ne materinega ne očetovega groba. Nisem obiskal svojih krvnih bratov in sestra. Prijateljev in znancev se nisem spomnil. Srečal sem samo Andreja. O, dolgo je bilo temu, kar sva si bila stisnila zadnjič roko.

In koliko sem imel Andrejev. Vsi so mislili, da beže od sredine k skrajnosti. Drveli so za ekstremi in se lovili za pariška krila. Pa so se znašli med akti, kjer so našli samega sebe: Svoje ime, svoje rojstvo in svojo številko. In bili so zadovoljni nad neizpodbitnim dejstvom, da so tudi oni v uradnem spisku. Smeh jim je igral na licih in od veselja so si meli roke. Ko pa so stokrat prebrali vsak svoje ime in svojo številko, so se njihovi obrazi uradno zresnili: spomnili so se svojega dela, svojih dolžnosti in svojega dostojanstva: da morajo prebrati in vpisati še druga imena. A ko so opazili nekateri, da imajo številko eno, deset, enajst, pet in dvajset, tisoč ali celo sedem tisoč pet sto šest in sedemdeset, je

zrastel zaradi te številke v njih ponos. Samo eden je lahko prvi. Samo eden ima lahko številko trinajst. Samo eden more biti sedem tisoč pet sto šest in sedemdeseti!

«Gorje meni!» sem si mislil.

Gorje vsem, ki so na moji poti.

*

Kmalu bo jutro. Hiteti moram. Da grobarja prehitim.

Ti, ki me stražiš z mrtvimi očmi, medliš. Hladen si. Hladen strmiš v moj svet.

Nič te ne moti.

Življenje, ki ga živiš to uro v polsnu, ti ni novo. To je moja zadnja noč, ki je tvoja.

Postal si eno z menoj.

*

Zimski veter je utihnil.

V viharju zamira moje srce.

*

Zunaj sijejo zvezde. Molče.

Solnce vzide. Mrliči solnca ne ljubijo. Hiteti moram.

*

Vse sluteno je prišlo.

V jeklu sem se priklonil zemlji. Prejel sem krst krvi.

Svet je vztrepetal.

Iz tihega miru je planil presket, pritajen in rezek, da je rezal v meso do srca.

*

Pogledal sem nazaj.

Po zemlji je hodil apostol v škrlatu in je oznanjal sveto besedo.

Po zemlji je hodil apostol v belem oblačilu in je oznanjal sveto besedo.

Premagan, truden in žalosten je klonil s svojo glavo.

Za trenutek je zavladal molk.

Vse je onemelo.

*

Tedaj se je k solncu razlegel krik.

Zemlja se je stresla v svojem osrčju.

V mogočnem blisku je šinil visoko pod nebo ognjeni plaz, se v grožečem, ostrem loku zvil in zemlja je zabobnela v strahotnem grmenju pošastnega ognja. Mrak je zajel dan. Noč je oklenila svet. Orjaška roka je razkovala del vsemirja. Zagorelo je obzorje, kot bi švigale ognjene kače v noč. — V mrtvo, črno, «tiho pred

menoj». In za mano je šla beseda, sodba in obsodba vseh obsojenih: — Begunec! —

V svet gorja sem šel za srcem svoje matere.
Osvobodil sem se njihovih verig. A svobode ni.
Po zemlji hodi Kristus.

Zašumelo je.

Oslepljen od žgoče bolečine sem obležal. Ležal sem na goli zemlji v svoji krvi. Na tisti zemlji, v katero so se vtisnile stopinje vseh poginulih rodov. Vse se je izgubilo.

Sanjal sem:

V meni se je porajala blaznost. Živel sem v zavesti, da se nahajam na nepregledni, gladki, drveči gmoti. In na tisti gmoti, rjavo se svetlikajoči gmoti, sem videl samo pet dolgih, koščenih, iztegajočih se prstov, ki so segali po majhni svetli igli. Ali ta igla je drvela hitreje od gmote same, po neskončnem bregu vse globlje, vse niže, v strašni misli, da ji zmanjka vsak čas tal.

*

Mojega življenja se je doteknila smrt.

*

Tedaj sem izpregledal.

S trepalnic je padla težka zavesa.

Vso pokrajino je objel vid jemajoč zarjast svit. In kakor v razodetju sem zastrmel v jutro, oblito s krvjo.

*

Kakor prej je ležala ravan posuta z belimi skalami, z neštetimi spomeniki. Nisem videl ruševin. Nisem jih videl. Kakor prej sem videl samo spomenike stotisočev — kot kepa se dvigajoče, kot gramoz razmetane. Pogled je klonil vse niže, niže k zemlji. In med tistimi čistimi, belimi skalami, med tistimi visokimi, smelimi spomeniki, iz katerih dihajo vsi mrtvi in vsi živi, med njimi se je vrstilo milijone križev, vsajenih v zemljo kot neizdrte korenine.

Živel sem na grobu.

Živ mrlič.

Živa senca smrti.

*

Prisluhnil sem lastnemu srcu, če še bije.

In ko sem spoznal, da bije z nezmanjšano močjo, me je navdalo čustvo, da se moram sprostiti, da se moram rešiti strašnega kraja.

Pa sem stal na ravni ploskvi.

Sredi življenja.

Mrtvi so izpregovorili:

Živi med križi!
Tvoj še ni stesan.

*

Morda je tu začetek mojega rojstva?
Morda je tu začetek moje smrti?

*

Morda mi je pogled ušel skozi nepravo okno. Katero okno bi naj bilo pravo? Videl sem tovarno in cerkev. In tedaj je zdrsnil spomin v eni sami minuti skozi vsa leta. Roka mi je vztrepetala. Slabo sem zadel. Prihiteli so ljudje in videli, da sem še pri zavesti.

Zato je bila v tisti zadnji uri v mojem srcu, v moji duši sladkogrenka zavest: da morem še v svoji smrti ustreči ljudem. In vsi, ki bodo odslej hodili mimo mojega groba, se bodo s hvaležnostjo spominjali: v blagoslovljeni zemlji leži.

*

Jutro prihaja.
In ž njim moje odrešenje.

P A R I Z

F E R D O K O Z A K

O krivi veri

(Nadaljevanje.)

Današnje vrstice, ki sem vam jih namenil, morda ne spadajo posebno izrazito v okvir najinega dogovora; toda kaj bi z okvirji! Mislim si, da morda niste žejni baš samih in golih opisovanj, po drugi strani pa ne verjamem, da bi vam ta troha moje samovoljnosti pokvarila zanimanje za vtise z mojega romanja. Sicer pa, obrnite stvar kakor hočete — do očitanj je še daleč. In če me je že obsedla vrsta misli, spričo živega obeležja sveže navezujočih na domisleke od kdaj poprej — naj se izžive v besedi, pa čeprav morda nekoliko na vaš račun.

Sicer pa niti ni zadostnega vzroka, da vas strašim. Saj končno gre vendar le za svet, ki se suče vsak dan okrog mene — tuja reka, ki se ji v najvsakdannejših podrobnostih izkušam približati, jo razumeti, otipati v njenem življenskem živcu. Nam vsem je sistem, tisto splošno ogrodje vsake evropske družabne enote, dobro znan, dejal bi, domač in kar zanima, je prav za prav le sok tega sistema, oziroma, če hočete, rasa, element ali kakor bi že imenoval vse tisto,